

les HBO-V (45 minuten) – Basis les OOG voor naasten

“Van oog voor de individuele naaste naar het verbeteren van naastenzorg.”

Doelgroep

HBO-Verpleegkunde (2e-4^e jaar)

Voorkennis:

- Basiskennis [palliatieve zorg](#)
- Ervaring vanuit stage/praktijk gewenst

Leerdoelen

Na afloop van deze les kan de student:

1. Uitleggen waarom aandacht voor naasten en nabestaanden onderdeel is van kwalitatief goede palliatieve zorg.
2. De behoeften van naasten herkennen en relateren aan het handelen van verpleegkundigen.
3. Het SOFA-model toepassen op een praktijksituatie en passende verpleegkundige interventies formuleren.
4. Verbeterpunten voor naastenzorg signaleren en hiervoor een eenvoudige verbeteractie formuleren.

Lesopbouw (45 minuten)

1. Introductie en startcasus (5 min)

Dia 2/3: Waarom?

Casus:

Een man met hartfalen wordt thuis verzorgd door zijn partner. De zorg verloopt goed, maar de partner slaapt slecht, voelt zich overbelast en weet niet bij wie zij terecht kan met vragen.

Vraag:

- Op wie richt de zorg zich nu?
- Wie heeft er eigenlijk zorg nodig?

Toelichting leerdoelen.

2. Waarom aandacht voor naasten? (8 min)

Dia 3/4

Docent bespreekt:

- welzijn van naasten;
- effect op patiëntuitkomsten;
- samenwerking met naasten;
- professionele voldoening.

Discussievraag:

"Zijn naasten medecliënt van de verpleegkundige?"

3. Behoeften van naasten en nabestaanden (7 min)

Dia 5/6

Bespreek de drie domeinen:

- Zie mij
- Vertrouwen in de zorg
- Houvast ervaren

Werkvorm

Tweetallen:

Welke behoefte zie jij in jouw stageomgeving het vaakst onvoldoende vervuld worden?

Bespreek kort plenair

4. SOFA-model en professionele rol (7 min)

Dia 7 (zo nodig met casus de dochter regelt alles)

Casusbespreking in duo's:

- Welke rollen herken je?
- Welke verpleegkundige interventies passen hierbij?
- Welke rol vind jij het lastigst in de praktijk?

Docent vraagt door afhankelijk van welk jaar binnen de HBO.

Toolkit tips dia 8

5. Van individuele zorg naar kwaliteitsverbetering – een project (10 min)

Dia 9 / 10 / 11 / 12

Leg uit:

- ON2 werkte met 19 organisaties.
- Teams onderzochten de reis van de naaste.
- Vervolgens werden behoeften in kaart gebracht.
- Daarna volgde een verbeterplan.

Opdracht (groepjes van 3)

Vraag:

Kies één behoefte van naasten die op jouw stageplek nog onvoldoende aandacht krijgt.

Formuleer in je groepje:

1. Wat zien jullie gebeuren?
2. Waarom is dit een probleem?
3. Welke kleine verbeteractie zou mogelijk zijn?

Voorbeelden:

- vast aanspreekpunt voor familie;
- nazorgkaart ontwikkelen;
- familie standaard meenemen in overdracht;
- introductiefolder voor naasten;
- drie kernvragen opnemen in intakegesprek.

Dit is eigenlijk een mini-verbeterproject.

6. Wat levert zo'n verbetering op? (3 min)

Dia 13 (14)

Bespreek:

- meer bewustzijn;
- betere samenwerking;
- meer bekwaamheid;
- hogere tevredenheid.

Koppel dit aan kwaliteitszorg binnen de HBO

7. Afsluiting (5 min)

Dia 15

Exit-ticket HBO-niveau

Eén behoefte van naasten die op mijn stageplek meer aandacht verdient:

Mijn eerste verbeteractie zou zijn:

Wie heb ik daarbij nodig?

Toelichting voor docent – twee varianten bij de SOFA

Variant I

Een naaste vervult vaak meerdere rollen tegelijk. Dit vraagt van verpleegkundigen dat zij verder kijken dan alleen de rol van mantelzorger.

Het SOFA-model helpt om te herkennen welke rol een naaste op dat moment heeft en hoe je daar als verpleegkundige op kunt aansluiten.

Rol van de naaste	Wat zie je in de praktijk?	Rol verpleegkundige
Partner in zorg	Helpt bij de dagelijkse verzorging, signaleert veranderingen, ondersteunt de patiënt	Samenwerken
Schaduwcliënt	Heeft zelf ook ondersteuning nodig door stress, vermoeidheid of overbelasting	Ondersteunen
Persoonlijk betrokkene	Is partner, kind, ouder of vriend en ervaart emoties rond ziekte en verlies	Faciliteren
Ervaringsdeskundige	Kent de patiënt vaak beter dan de zorgverlener	Afstemmen

Verdiepende vraag aan studenten

Kun je een naaste bedenken uit jouw stage die meerdere rollen tegelijk had?

Bespreek kort plenair.

Casusbespreking in duo's

Casus

Een dochter bezoekt haar moeder dagelijks op de oncologieafdeling. Zij helpt haar moeder met eten, houdt een overzicht bij van de afspraken en stelt veel vragen aan artsen en verpleegkundigen. Tegelijk geeft zij aan slecht te slapen en bang te zijn voor het naderende overlijden.

Opdracht

Bespreek:

1. Welke rollen uit het SOFA-model herken je?
2. Waaraan herken je deze rollen?
3. Welke verpleegkundige acties passen hierbij?
4. Wat zou er kunnen gebeuren wanneer je slechts één van deze rollen ziet?

Mogelijke uitwerkingen docent

- Partner in zorg: dochter ondersteunt haar moeder actief.
- Ervaringsdeskundige: dochter kent haar moeder goed.
- Schaduwcliënt: dochter slaapt slecht en heeft ondersteuning nodig.
- Persoonlijk betrokkene: dochter maakt zich zorgen over het verlies van haar moeder.

Mogelijke interventies

- Samen afspraken maken over betrokkenheid bij de zorg.
- Vragen hoe het met de dochter zelf gaat.
- Informatie geven over ondersteuning voor mantelzorgers.
- Bespreken waar zij terecht kan met vragen of zorgen.
- Ruimte bieden voor emoties rond het naderende verlies.

Verdiepingsvraag

Welke rol uit het SOFA-model krijgt in jouw stageomgeving meestal de meeste aandacht?

En welke rol wordt mogelijk over het hoofd gezien?

Vaak komen studenten dan zelf tot de conclusie dat zorgverleners de naaste vooral zien als "partner in zorg", maar minder als "schaduwcliënt" of "persoonlijk betrokkene". Dat vormt een mooie brug naar het volgende onderdeel over de Reis van de Naaste en de behoefte kaartjes.

Variant II Casus: "De dochter die alles regelt"

De 74-jarige mevrouw Van Dijk heeft gemetastaseerde longkanker en verblijft op de afdeling oncologie. Haar prognose is beperkt. Haar dochter Anne (45 jaar) is dagelijks aanwezig.

Anne helpt haar moeder met eten en drinken, gaat mee naar gesprekken met artsen en houdt thuis een map bij met afspraken en medicatiegegevens. Wanneer verpleegkundigen haar moeder verzorgen, stelt zij veel vragen over de behandeling en het ziekteverloop.

Tijdens een gesprek vertelt Anne dat zij slecht slaapt, moeite heeft zich te concentreren op haar werk en zich zorgen maakt over hoe het straks moet als haar moeder verder achteruitgaat. Tegelijk geeft zij aan dat ze haar moeder zo goed mogelijk wil ondersteunen.

Uitwerking voor de docent

Welke rollen zie je bij Anne?

1. Partner in zorg

Waaraan herken je dit?

- Helpt met eten en drinken.
- Gaat mee naar gesprekken.
- Houdt informatie bij.

Wat vraagt dit van de verpleegkundige?

- Samenwerken.
- Taken en verwachtingen bespreken.
- Anne betrekken bij besluitvorming waar mogelijk.

2. Ervaringsdeskundige

Waaraan herken je dit?

- Kent haar moeder goed.
- Signaleert veranderingen.
- Kan aangeven wat haar moeder belangrijk vindt.

Wat vraagt dit van de verpleegkundige?

- Actief luisteren.
- Haar kennis benutten.
- Afstemmen van zorg op wensen en gewoonten van de patiënt.

3. Schaduwcliënt

Waaraan herken je dit?

- Slecht slapen.
- Verminderde concentratie.
- Dreigende overbelasting.

Wat vraagt dit van de verpleegkundige?

- Ondersteunen.
- Nagaan wat Anne nodig heeft.
- Verwijzen naar mantelzorgondersteuning of maatschappelijk werk.

4. Persoonlijk betrokkene

Waaraan herken je dit?

- Angst voor het verlies van haar moeder.
- Verdriet en onzekerheid over de toekomst.

Wat vraagt dit van de verpleegkundige?

- Ruimte bieden voor emoties.
- Faciliteren van gesprekken.
- Aandacht hebben voor anticiperende rouw.

Verdiepende vragen

Na de casus kun je doorvragen:

Analyse

- Welke rol valt het meest op?
- Welke rol wordt in de praktijk vaak over het hoofd gezien?
- Welke signalen wijzen op overbelasting?

Klinisch redeneren

- Welke risico's zie je als Anne geen ondersteuning krijgt?
- Welke gevolgen kan dit hebben voor Anne?
- Welke gevolgen kan dit hebben voor mevrouw Van Dijk?

Kwaliteitsverbetering

- Hoe wordt op jouw stageplek gesignaleerd dat een naaste overbelast raakt?

- Is daar een vast proces voor?
- Wat zou verbeterd kunnen worden?

Mooie afsluitende vraag

"Stel dat jij Anne alleen ziet als iemand die veel vragen stelt. Wat mis je dan?"

Meestal komen studenten dan zelf tot het inzicht:

"Dan zie ik haar als partner in zorg, maar vergeet ik dat ze ook dochter is, overbelast raakt en bang is haar moeder te verliezen."

Dat maakt vervolgens een prachtige brug naar de behoeftenkaartjes en de vraag: *"Welke behoeften van naasten krijgen in onze praktijk nog onvoldoende aandacht?"*

Nog tijd over, bekijk met de groep het fragment van Marco, als mantelzorger, naaste en wat hem overkomt. Ook hier kan het SOFA model bij worden toegepast

Filmpje: <https://youtu.be/BvsMEHbJ-uc?si=HH2Af7Mt1Eca5VZh>